

הרב משה הלוי שטינברג

תהליך כימי המשנה לגמרי את החומר, כך שאין בו לא טעם, לא ריח ולא שם הדבר המקורי — אם נעשה כך במצה, ברור מעל כל צל של ספק, שאין יוצאים בה חובת מצת מצוה, — כי העקר במצה שירגיש את טעמה, והרי הסיבה, שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן בזמן הזה, שישאר טעם המצה בפיו — מכאן שאם לא נשאר כל טעם של מצה אחרי התהליך הכימי, אין זו בכלל מצה. ואפילו במקרה של ספק אם יש בה טעם מצה, ג"כ לא יוצאים ידי חובה, היות ובקיום המצוה בעינן ודאי דוקא ולא ספק. (ועל סמך הכלל הזה, העלה בשו"ת הרי בשמים סי' ק', שאם נתערבה מצה שאינה שמורה בשתי מצות שמורות, לא אמרינן חד בתרי בטל כבשאר איסורין, דיבש ביבש בטל, דכתב הרי"ט אלגווי בהלכות בכורות, פ"ג סקל"ט, ובחור"ד סי' ק"י, דבכל קיום מצות עשה בעינן ודאי ולא ספק).

אולם, במקרה שמבצעים שינוי כימי יסודי בחמץ, כך שבטל ממנו הטעם, הריח והשם המקורי, נראה לפענ"ד להתיר. כי כבר באופן הגיוני סביר לומר, שאחרי שישודות החמץ נעלמו כליל אין בזה שום חשש של איסור חמץ, ומקור גאמן לדברינו הוא הרא"ש, חולין קי"ד סי' נ"א בשם הר"י שמחה, דמי חלב, לענין בשר בחלב, לא חשיבי כחלב דקרא קאמר "בחלב אמו" — כמו שיוצא מן האם מעורב עם האוכל, אבל לכל שאר מילי הוי בכלל חלב. וכן נפסקה ההלכה בשו"ע יו"ד סי' פ"א ס"ה, (וע' בש"ך שם סקי"ב, שמביא את דברי הרא"ש הג"ל). ובהסתמך על שיטת הרא"ש בשם הר"י שמחה, מתיר בשו"ת ציץ אליעזר, ח"ה סי' י"ב, לשתות בסעודת בשר קוניאק הנעשה מאדים וזיעת חלב, עי"ש.

ולפי-זה יש לומר, כיון דקרא קאמר „כל מחמצת", משמע דרק אז עוברים על איסור חמץ אם המאכל מכיל בתוכו את יסודות החמץ, אבל כאשר התהליך הכימי מפסיד את הצורה הראשונה לגמרי ויש כאן פנים חדשות, יצא הדבר מתורת חמץ, וממילא אין כאן איסור חמץ.

ואף שהתוס' בחולין שם, ד"ה המבשל, כתבו דאסורא מיהא איכא, יש לומר דוקא במי חלב יש איסור מדרבנן לשיטתם, אבל במקרה שלנו, שאחרי השינוי הדיקלי אין כאן אפילו שמץ של חמץ, גם התוס' יודו, שאפילו איסור מדרבנן ליכא.

אך לכאורה יש לומר, דשאני חמץ בפסח שאיסורו הוא במשהו, א"כ אין זה דומה לנידונו של הרא"ש, וצריכים לאסור מהאי טעמא. אכן, אם התהליך הכימי מפריד ומפרק לחלוטין את יסודות החמץ, כך שלא נותר ממנו טעמו, ריחו ושמו המקורי, אין חשש כזה. ואפילו אם נרצה להתמיר ביחס לאדם בריא,

אבל לחולה — אפילו שאין בו סכנה — מותר יהא לאוכלו, כיון דאיסור משהו הוא רק מדרבנן. ועי' בדרכי תשובה, יו"ד סי' פ"א אות ס"ז, בשם כנה"ג, דאפילו לדעת המחבר שחשש לשיטת היש אוסרין בענין מי חלב, מ"מ לרפואה, אפילו לחולה שאין בו סכנה, יודה דמותר, ע"ש.

ובשאלה מעין זו דן בשו"ת מלמד להועיל חיו"ד סי' ל"ד, בענין סמא דרפואה שנעשה מדם, והדם נחלק ע"י תהליך כימי ליסודותיו וחלק הברזל שבו נתערב במשקה, או במים, והעלה דמותר לחולה שאין בו סכנה, ע"ש.

ואף שבשו"ת אבן יקרה, מהדורה תליתאה סי' פ"ב, מסתפק אם חכמת הכימיה הגיעה לדרגה שאפשר להסתמך עליה ולברר הדבר על בוריו, נ"ל שבתקופתנו-אנו ענף המדע הזה התפתח והגיע למדרגה כזו, שבהחלט אפשר להסתמך עליה, ובמיוחד כאשר התהליך הכימי הזה געשה או מאושר ע"י כימאי שומר-תורה.

וזאת מהראוי לציין ולהדגיש, דדוקא כאשר התהליך הכימי הזה געשה קודם זמן האיסור, אבל אחרי זמן האיסור, כיון שכבר חל עליו שם האיסור, לא יועיל השינוי בגוף החמץ. ומהאי טעמא פסקינן בשו"ע יו"ד סי' קכ"ג סכ"ד, שאם עושים יי"ש מיין-גסך, אעפ"י שאיננו אלא זיעה מן הגסך, הרי הוא כאיסור עצמו, מפני שחל עליו שם איסור יין-גסך, אזי הכל מה שיוצא ממנו נחשב כיון גסך, וה"ה בני"ד.

בסיכום, חולה — אפילו שאין בו סכנה — מותר לאכול בפסח חמץ שעבר שינוי כימייסודי כך שבטל ממנו טעמו, ריחו ושמו וכל יסודותיו התפרקו והשתנו.

כבר הודיעו בעלי המופת, כי מלאכת הרפואות הכרחית לאדם בעבור היותו בעל החליים לרוב המאכלים ולא יסור צרכו אל הרופא בזמן מן הזמנים וגם לא בענין מן העניינים. וזה כי מלאכת הרפואה כוללת על שלוש הנהגות: הראשונה והנכבדת: הנהגת הבריאה — והיא הנהגת הבריאות הנמצאות, עד שלא תאבד.

השניה: הנהגת החולים — והיא לקיחת העצה ולעשות, כדי להשיב את הבריאות והוה ידוע כ"עצת הרפואה".

והשלישית: ההנהגה, אשר יקראה גאלינוס החיאה — והיא הנהגת מי שאינו בריא בריאות שלמה, אולם ג"כ אינו חולה, כהנהגת החולים שנתרפאו אולם טרם נתחזקו, ושל הוקנים.

(הרמב"ם, ספר הנהגת הבריאות, שער שני)